

**„KÄPP JA KÄSI“ PROGRAMMIGA SARNASED LOOMI
KAASAVAD SEKKUMISED JA NENDE MÕJU
ÕIGUSRIKKUJATELE: TEADUSKIRJANDUSE
SÜSTEMAATILINE ANALÜÜS**

Gerly Tamm

gerly.kk@gmail.com

2021

EESSÕNA

Käesolev analüüs on koostatud programmi „Käpp ja Käsi“ teoreetilise tausta analüüsimise eesmärgil MTÜ „Käpp ja Käsi“ tellimusel. Analüüs annab ülevaate teaduskirjanduses ilmunud uuringutest ning teoreetilistest seisukohtadest, nii poolt kui vastu argumentidest loomi kaasavate sekkumiste rakendamisel õigusrikkujatel.

Autor tänab töö koostamisel Sandra Liiva sisuliste ettepanekute ja „Käpp ja Käsi“ programmi üksikasjade selgitamise eest.

Viitamine:

Tamm, G. (2021). „Käpp ja Käsi“ programmiga sarnased loomi kaasavad sekkumised ja nende mõju õigusrikkujatele: teaduskirjanduse süstemaatiline analüüs. Väljaandja: MTÜ Käpp ja Käsi, Tartu.

Tamm, G. (2021). *Animal-assisted „Paw and Hand“-like interventions for offenders: systematic review*. Publisher: NGO „Käpp ja Käsi“, Tartu.

Autorist:

Gerly Tamm on psühholoogiamagister ja doktorant, kes on töötanud psühholoogi ja rehabilitatsioonispetsialistina; õppejõuna ning sotsiaalteaduslike uuringute projektijuhi ja analüütikuna Tartu Ülikoolis alates 2010ndast aastast. Gerlyl on rahvusvaheline kogemus käitumisteaduslike uuringute läbiviimisel USAst.

Kirjastaja kontaktandmed:

MTÜ Käpp ja Käsi

kappjakasi@gmail.com

www.kappjakasi.voog.com

SISUKORD

Sisukokkuvõte	3
Abstract	4
Sissejuhatus teemasse	5
Loomi kaasavate sekkumiste liigid.....	6
Teoreetilised lähtekohad AAI sekkumiste mõju hindamisel.....	7
Loomi kaasavate sekkumiste eesmärgid	9
Meetod	10
Tulemused	11
Järeldused	15
„Käpp ja Käsi“ sarnaste sekkumiste mõju	15
„Käpp ja Käsi“ sarnaste sekkumiste ülesehitus	16
Soovitused „Käpp ja käsi“ programmi arendamiseks	18
Viited	20
Lisa 1. <i>Dutch Cell Dogs</i> programm	24
LISA 2. Teoreetiline skeem: „Käpp ja Käsi“ võimalik mõju	25

SISUKOKKUVÕTE

Loomi kaasavate sekkumiste mõju on maailmas palju uuritud, kuid puudub ülevaade Eestis piloteeritava „Käpp ja Käsi“ programmiga sarnaste programmide mõjust. „Käpp ja Käsi“ on avavanglas pakutav sotsiaalne sekkumine, kus õigusrikkujad saavad professionaalse koeratreeneri juhendamisel varjupaiga koeraga tegeleda piiratud aja jooksul. Selles süstemaatilises analüüsis kirjeldatakse „Käpp ja Käsi“ sarnaseid uuringuid ja nende tulemusi. Kirjanduse otsingu eel määratleti otsingu kriteeriumid. Otsingu tulemusena ei leitud ühtegi uuringut, mis täidaks kõik kriteeriumid (sh kontrollgrupi olemasolu, avavanglas pakutav sekkumine jm). Järeldati, et „Käpp ja Käsi“ sarnaseid avavanglas pakutavaid sekkumisi maailmas veel dokumenteeritud ei ole. Vahemikust 2010 - 2021 a. leiti seitse uuringut, mis täitsid 6 kriteeriumi 7st. Lisaks, ülevaate koostamise käigus leiti sadu uuringuid loomi kaasavate sekkumiste mõjust õigusrikkujatele, mis olid läbi viidud vanglaruumides. Enamikus uuringutes oli probleemiks kontrollgrupi puudumine. Kokkuvõtteks järeldati, loomi kaasavatel sekkumistel on positiivne mõju eelkõige emotsioonidega toimetuleku (nt distressi leevendamisel) ja kohanemise soodustamisel ja neid sekkumisi on senini kasutatud eelkõige psüühikahäirete ravis tavapopulatsioonil. Kirjeldati soovitusi „Käpp ja Käsi“ programmi arendamiseks ja selle mõju teaduslikuks hindamiseks.

ABSTRACT

Scientific literature includes numerous studies that describe animal-assisted interventions. However, the impact of programs that resemble the Estonian correctional pilot-program „Paw and Hand“ on offenders is unknown. „Paw and Hand“ is a dog-training pilot-program that is carried out in an open prison setting. This systematic review focused on interventions similar to the „Paw and Hand“. First, search criteria were selected. Based on these, no studies that would fit all seven criteria were found (e.g. the criteria included a control group, open prison etc.). It was concluded that „Paw and Hand“ is a novel approach which has not been documented in the literature. There were seven studies from 2010 - 2021 that fit six criteria out of seven. Additionally, hundreds of studies were found that had been conducted in the prisons. Most of them, however, did not have a control group. In sum, the literature supported the view that animal assisted interventions benefit those who have emotional and adjustment problems (distress etc.). These interventions have successfully been implemented in psychiatric patients in the normal population. Recommendations and suggestions for the development, and assessment of „Paw and Hand“ were described.

SISSEJUHATUS TEEMASSE

Loomi kaasati inimeste käitumise, mõtlemise ja tunnete reguleerimiseks juba 3000 aastat tagasi Vana-Kreekas, mil näiteks hobuseid ja koeri kasutati eelkõige haigete ja abivajavate inimeste meeleolu turgutamiseks, aga ka raviks (Meer jt., 2007)¹. Lewis Farnell (1921)² on kirjeldanud uskumusi, mille kohaselt arvati, et kortel on jumalik tervendav võime. Võib öelda, et loomi on kaasatud inimeste käitumise, mõtete ja tunnete muutmisse kogu ajaloo vältel. Tänapäevased loomi kaasavad sekkumised (*animal-assisted interventions*, AAI) on kasutusel alates 80ndatest (Meer jt., 2007). Teadlikkus loomi kaasavate sekkumiste positiivsest mõjust emotsioonide reguleerimisel ja stressi vähendamisel on kasvutrendis (Fine ja Beck, 2015)³. See ülevaade keskendubki uuematele uuringutele ja teadmistele loomade mõjust inimesele. Ülevaate eesmärgiks on kirjeldada maailmas katsetatud või kasutusel olevaid AAI sekkumisi, mis on suunatud õigusrikkujatele ja viia läbi süstemaatiline analüüs „Käpp ja Käsi“ programmiga sarnaste sekkumiste kohta.

„Käpp ja Käsi“ on koduta loomade varjupaikadega ja positiivse kinnistamise metoodikat kasutatavate professionaalsete koeratreeningutega koostöös läbiviidav piloot-programm, mida on senini pakutud üksikutele selekteeritud Tartu ja Tallinna avavanglate kinnipeetavatele. Avavangla on piiratud territooriumiga ala, mis paikneb kinnise vangla juures, kus liikumine on vabam kui kinnises vanglas, võimalik on saada luba liikuda ka vanglaterritooriumilt väljapoole⁴. „Käpp ja Käsi“ programmi peamiseks eesmärgiks on tõsta osalejate motivatsiooni ühiskonda tagasiintegreerumiseks, vähendada korduvkuritegevust ning aidata treenitud varjupaigakoortel leida endale kindel omanik ja kodu. Programmi mõju on „Käpp ja Käsi“ meeskond hinnanud juhtumianalüüside kaudu (Eesmaa jt., 2019)⁵, kuid põhjalikku põhjuslikkust selgitavat ja sõltumatut mõju hindamist ei ole veel tehtud. Seega, selle ülevaate teiseks eesmärgiks on koostada kokkuvõtte teaduskirjandusele tuginevatest soovistest, mida võiks „Käpp ja Käsi“ programmi arendamisel ja hindamisel tulevikus silmas pidada.

¹ https://www.researchgate.net/publication/344390748_History_of_Animal-Assisted_Therapy

² <https://warburg.sas.ac.uk/pdf/bkb475b2416323.pdf>

³ “The range of problems that animal-assisted therapy has addressed is quite broad. While most people are aware of assistance animals, such as guide dogs for the blind, hearing assistance dogs, handicap assistance dogs, and more recently seizure alert and seizure assistance dogs, the general public is only slowly coming to understand that animals can be used to deal with a broad variety of psychological as well as physical problems. Most often animals are used to assist in problems involving emotional distress and/or general stress-related symptoms.”

Fine, A. H., & Beck, A. M. (2015). Understanding our kinship with animals: Input for health care professionals interested in the human-animal bond. In *Handbook on animal-assisted therapy* (pp. 3-10). Academic Press.

⁴ <https://www.vangla.ee/en/node/485>

⁵ Helis Eesmaa, Maarja Masing, Kristina Mägi, Lea Tummeleht. Käpp ja Käsi pilootprojekt koostöös Tartu Vangla avavangla ja Tartu Koduta Loomade Varjupaigaga. Mõju kokkuvõtte. (2019).

LOOMI KAASAVATE SEKKUMISTE LIIGID

Meer jt. (2007) on AAI sekkumised jaganud kolmeks: 1) loomateraapiad (*animal-assisted therapies*), 2) loomi kaasavad tegevused (*animal-assisted activities*), 3) loomi kaasav haridus (*animal-assisted education*). Lisaks saab eraldi AAI liigina käsitleda loomakülastusi (*animal visitations*) (Connor ja Miller, 2000), mille hulka võib arvata ka vanglaruumis läbiviidavad loomi kaasavad sekkumised (*prison based animal programs*, nt Schenk jt. 2018⁶). Loomakülastused on lühiajaline sekkumine, mille peamine eesmärk on vähendada üksildustunnet ja suurendada heaolutunnet. On näidatud, et loomakülastused vähendavad valutunnet, distressi ja parandavad meeleolu (Marcus jt, 2012)⁷ ja seeläbi suurendavad heaolu. Meer jt. (2007) raamistikus võiks loomakülastusi nimetada teraapiaks. Lisaks saab eraldi välja tuua looma-treeningu programmid, mis varieeruvad teraapiast - loomakülastuseni. Looma-treeningu programmid vanglaruumides on väga levinud USAs, Cooke ja Farrington (2016)⁸ ülevaateartiklis ja meta-analüüsis kirjeldati 290 korrektsiooniasutust 50st osariigist, kus 2016.a seisuga kasutati mõnd looma-treeningu programmi.

Psühholoogia ja käitumisteaduste mõistes tähendab sekkumine - muutuse esilekutsumist (nt Kundell ja Olsson, 2017, Butler ja Gonzales, 2015)^{9,10}. See, millise sekkumisega on tegu, sõltub suuresti sekkumise eesmärgist, millist muutust esile kutsutakse: nt kas soovitakse luua muutust inimese käitumises või soovitakse loomade kaasabil soodustada inimese üldist heaolu ja enesetunnet või soovitakse inimese võimeid ja oskuseid arendada läbi looma kaasamise. Teraapia, kaasava tegevuse, hariduslike sekkumiste erinevuseks on see, et teraapial on teoreetiline alus, selgelt määratletud algus ja lõpp, kindel eesmärk ning tegevused järgivad universaalseid põhimõtteid, tõenduspõhised teraapiad on läbinud ka hindamisprotsessi; kaasava tegevuse ja hariduse puhul aga võib tegevuse intensiivsus, sisu ja kestus väga suurel määral varieeruda (sõltuvalt inimesest) ning raskem on mõõta selliste sekkumiste efekti. „Käpp ja Käsi“ piloot-programm on terapeutilisi võtteid rakendav sotsiaalne sekkumine, mida võib tulevikus nimetada teraapiaks, tingimusel, et sihtrühm, programmi tegevuskava ja mõju saavad tulevikus hinnatud ja kirjeldatud.

Mõnede teadlaste arvates tuleks tõmmata selge piir looma eest hoolitsemise (*recreational use*) ja loomateraapia (*therapy*) vahele, sh ei peaks mõjuks pidama akuutset reaktsiooni, mis tekib looma suhtes (positiivse emotsioonid nt koeraga

⁶ Schenk, G., Duindam, H. M., Creemers, H. E., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Asscher, J. J. (2018). The effectiveness of Dutch Cell Dogs in correctional facilities in the Netherlands: a study protocol of a quasi-experimental trial. *BMC psychiatry*, 18(1), 1-11.

⁷ Marcus, D. A., Bernstein, C. D., Constantin, J. M., Kunkel, F. A., Breuer, P., & Hanlon, R. B. (2012). Animal-assisted therapy at an outpatient pain management clinic. *Pain Medicine*, 13(1), 45-57.

⁸ Cooke, B. J., & Farrington, D. P. (2016). The effectiveness of dog-training programs in prison: A systematic review and meta-analysis of the literature. *The Prison Journal*, 96(6), 854-876.

⁹<https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195389678/obo-9780195389678-0254.xml>

¹⁰<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK321284/#:~:text=Psychosocial%20interventions%20for%20mental%20health%20and%20substance%20use%20disorders%20are,health%20functioning%20and%20well%20being.>

tegelemise ajal) (Beck ja Katcher, 1984). Sellele 80ndatel välja käidud ideele leidub tänapäevasesest kirjandusest mitmeid vastuväiteid. Nn avarda ja ehita (*broaden and build*) teooria järgi vahendavad positiivsed emotsioonid muutust, mida sekkumise esile kutsub (Fitzpatrick ja Stalikas, 2008¹¹, Frederickson, 2013)¹²¹³. Emotsioonid ei ole mitte ainult sekkumise „kõrvalnähtud“ vaid aitavad sekkumise edukusele kaasa. Ehk siis, kui inimene tunneb end koeraga koos olles hästi, soodustab see muutust ka tema hilisemas käitumises. Eksperimentaalpsühholoogiast leidub mitmeid näiteid positiivsete emotsioonide soodustavast mõjust, nii tajule, tähelepanule kui mälule (Tamm jt., 2016¹⁴, Frederickson ja Branigan, 2005¹⁵, Levine ja Burgess, 2011¹⁶ jpt). Positiivses kontekstis kogetu jääb paremini meelde (Levine ja Burgess¹⁷, 2011, Tamm, 2018)¹⁸. Seega, kui luua õigusrikkujale looma kaasamise kaudu positiivne kontekst, siis võib see soodustada uue prosotsiaalse hoiaku kujunemist. Seega, „Käpp ja käsi“ programmi mõju võib olla vahendatud emotsioonide poolt, mis tekivad loomaga koos olles.

TEOREETILISED LÄHTEKOHAD AAI SEKKUMISTE MÕJU HINDAMISEL

Õigusrikkujatele suunatud sotsiaalsete sekkumisprogrammide eesmärgid saab jagada kaheks: vähendada retsidiivsust ja soodustada toimetulekut ühiskonnas (Griffiths, 2007¹⁹, Ward ja Fortune, 2013²⁰, Raynor ja Robinson, 2009²¹), nii ka Eestis²². Viimase hulka võib kuuluda nii enesetunde paranemine, tööle saamine, agressiivsuse vähenemine, lähedastega suhete paranemine, alalise elukoha leidmine ja hoidmine ja muud heaolu ja iseseisva toimetuleku indikaatorid (nt Novo jt. 2012)²³. Seega, mõju hinnangud erinevatest õigusrikkujatele suunatud programmide uuringutest võivad tähendada sisuliselt väga erinevaid tulemusi. Tähtis on see, kuidas on toimetuleku komponente hinnatud. Üheks probleemiks on enesekohaste küsimustike kasutamine, mille tulemused võivad näiliselt viidata programmi tulemuslikkusele, kuid tegelikkuses

¹¹ Fitzpatrick, M. R., & Stalikas, A. (2008). Positive emotions as generators of therapeutic change. *Journal of psychotherapy integration*, 18(2), 137.

¹² https://www.researchgate.net/profile/Marilyn_Fitzpatrick/publication/232471222_Positive_Emotions_as_Generators_of_Therapeutic_Change/links/55db8ac108aed6a199ac62f1/Positive-Emotions-as-Generators-of-Therapeutic-Change.pdf

¹³ Fredrickson, B. L. (2013). Positive emotions broaden and build. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 47, pp. 1-53). Academic Press.

¹⁴ Tamm, G., Kreegipuu, K., & Harro, J. (2016). Perception of emotion in facial stimuli: The interaction of ADRA2A and COMT genotypes, and sex. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 64, 87-95.

¹⁵ Fredrickson, B. L., & Branigan, C. (2005). Positive emotions broaden the scope of attention and thought-action repertoires. *Cognition & emotion*, 19(3), 313-332.

¹⁶ Levine, L. J., & Burgess, S. L. (1997). Beyond general arousal: Effects of specific emotions on memory. *Social Cognition*, 15(3), 157-181.

¹⁷ Levine, L. J., & Burgess, S. L. (1997). Beyond general arousal: Effects of specific emotions on memory. *Social Cognition*, 15(3), 157-181.

¹⁸ Tamm, Gerly (2018). *Happy Faces Enhance Implicit Memory for Words*. In: 30th Association for Psychological Science Annual Convention, San Francisco. 30th Association for Psychological Science Annual Convention, San Francisco.

¹⁹ Griffiths, C. T., Dandurand, Y., & Murdoch, D. (2007). *The social reintegration of offenders and crime prevention* (Vol. 4). Ottawa, Ontario, Canada: National Crime Prevention Centre.

²⁰ <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.955.9847&rep=rep1&type=pdf>

²¹ <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.507.6866&rep=rep1&type=pdf>

²² „Igasuguse vangidega tehtava töö eesmärk on taasühiskonnastamine.” <https://www.vangla.ee/et/karistusekandmine/taasuhiskonnastamine>

²³ Novo, M., Fariña, F., Seijo, M. D., & Arce, R. (2012). Assessment of a community rehabilitation programme in convicted male intimate-partner violence offenders. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 12(2), 219-234.

ei pruugi täita õigussüsteemi poolt seatud eesmärki (st vähendada retsidiivsust ja soodustada toimetulekut ühiskonnas). Sama problemaatiline on pelgalt eksperthinnangutel põhinev mõjuhindang. Seetõttu võiks mõju hindamisel kasutada nii objektiivseid (nt õigusrikkumiste statistika, käitumuslikud testid) kui subjektiivseid andmeid (enesekohased küsimustikud, hinnangud) kombineeritult.

Üldiselt on teada, et need pikaajalisemad sekkumised, mis lähtuvad õigusrikkuja vajadustest ja on suunatud eelkõige mõtlemise, tunnete ja käitumise reguleerimisele (nt tõenduspõhistel psühhoteraapiatel põhinevad sekkumised, individuaalne nõustamine sekkumise ajal jms) on püsiva muutuse loomisel edukamad kui programmid, mis on kõigi jaoks ühetaolised ja lühiajalised (nt paaripäevane koolitusprogramm tööle saamiseks) (nt Nwokeoma jt., 2019²⁴; Smith jt., 2009²⁵ jm). Autor on teinud põhjaliku ülevaate maailmas kasutatavatest taasühiskonnastamise programmidest ja nende mõjust (vt Remmik jt (2020) pt 3)²⁶. Õigusrikkujatele suunatud efektiivsete sekkumiste kaasaegse mudeli on välja pakkunud Andrews ja Bonta (2007)²⁷ ja täiendanud Newsome ja Cullen (2017)²⁸. **Riskide, vajaduste ja vastavuse mudeli** (*risk, need, responsivity, RRR*) järgi tuleks esmalt määratleda õigusrikkuja riskid ja vajadused ning vastavalt neile pakkuda tõenduspõhist sekkumist. Seega, efektiivne sekkumine on spetsiifiline (hinnatud just sellel sihtrühmal) ja vajaduspõhine. AAI sekkumine ei sobi kindlasti kõigile, näiteks varem loomi piinanud inimestele või neile, kes ise kardavad loomi. „Käpp ja Käsi“ programmis on kasutatud sarnaseid kriteeriume sihtrühma valikul.

Teaduskirjandusest ilmneb, et AAI programmide kasutamine vanglapopulatsioonil on kasvavas trendis. Seda illustreerib ka AAI uuringute kiire kasv, viimastel aastatel on avaldatud juba mitmeid metanalüüse ja ülevaateartikleid (nt Duindam jt., 2020²⁹, Cooke ja Farrington, 2016³⁰, Villafaina-Domínguez jt., 2020³¹). Tavapopulatsioonil kasutusel olevaid loomade kaasamise programme on hakatud kohandama ja testima ka vanglapopulatsioonil (nt Allison ja Ramaswamy, 2016³², Holman jt, 2020³³, Deaton,

²⁴ Nwokeoma, B. N., Ede, M. O., Ugwuanyi, C., Mezieobi, D., Ugwoezuonu, A. U., Amoke, C., ... & Eseadi, C. (2019). Efficacy of prison-based cognitive behavioral rehabilitation intervention on violent sexual behaviors among sex offenders in Nigerian prisons. *Medicine*, 98(29).

²⁵ Smith, P., Gendreau, P., & Swartz, K. (2009). Validating the principles of effective intervention: A systematic review of the contributions of meta-analysis in the field of corrections. *Victims and Offenders*, 4(2), 148-169.

²⁶ https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/vanglast_vabanenute_tugiteenuse_tulemuslikkuse_hindamine.pdf

²⁷ Bonta, J., & Andrews, D. A. (2007). Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation. *Rehabilitation*, 6(1), 1-22.

²⁸ Newsome, J., & Cullen, F. T. (2017). The risk-need-responsivity model revisited: Using biosocial criminology to enhance offender rehabilitation. *Criminal Justice and Behavior*, 44(8), 1030-1049.

²⁹ Duindam, H. M., Asscher, J. J., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Creemers, H. E. (2020). Are we barking up the right tree? A meta-analysis on the effectiveness of prison-based dog programs. *Criminal justice and behavior*, 47(6), 749-767.

³⁰ Cooke, B. J., & Farrington, D. P. (2016). The effectiveness of dog-training programs in prison: A systematic review and meta-analysis of the literature. *The Prison Journal*, 96(6), 854-876.

³¹ Villafaina-Domínguez, B., Collado-Mateo, D., Merellano-Navarro, E., & Villafaina, S. (2020). Effects of dog-based animal-assisted interventions in prison population: A systematic review. *Animals*, 10(11), 2129.

³² Allison, M., & Ramaswamy, M. (2016). Adapting animal-assisted therapy trials to prison-based animal programs. *Public Health Nursing*, 33(5), 472-480.

³³ Holman, L. F., Wilkerson, S., Ellmo, F., & Skirius, M. (2020). Impact of animal assisted therapy on anxiety levels among mentally ill female inmates. *Journal of Creativity in Mental Health*, 15(4), 428-442.

2005³⁴, Mercer jt., 2015³⁵, Duindam jt. 2021³⁶, Doney, 2021³⁷ jpt). Loomad, keda AAI sekkumistesse kaasatakse on enamasti hobused ja koerad. See võib tuleneda sellest, et nende loomade mõju on tavapopulatsioonil rohkem uuritud (nt Doney, 2021) ja neid on lihtsam treenida kui teisi koduloomi. Kuna sekkumisi on väga erinevaid, siis tuleb kirjanduse põhjal järelduste tegemisel arvestada ka iga uuringu eripäradega, sh sihtrühma karakteristikutega.

LOOMI KAASAVATE SEKKUMISTE EESMÄRGID

Maailmas kasutusel olevate AAI programmide eesmärgid on väga erinevad. Näiteks USAs välja töötatud *New Leash on Life* programmi eesmärgiks oli esialgu päästa varjupaiga koeri hukkamisest, sellest arenes edasi programm, mille sihiks sai vangidele enne vabanemist konkreetsete toimetulekuoskuste õpetamine looma kaasamise abil, mis parandaks enesehinnangut ja suurendaks lootuse tunnet (Conroy jt., 2012)³⁸. Hollandis vanglaruumides läbi viidud koerte treeninguprogrammis oodati, et programmi mõjul väheneks osalejate väljapoole suunatud käitumine (*externalizing behaviour*), stress, paraneks enesehinnang, empaatiavõime ning motivatsioon muutusteks (Offermans jt., 2020³⁹). Näiteks, UKs vanglaruumides läbi viidud AAI programmi puhul uuriti, milliseid muutuseid programm esile kutsus. Leiti, et paranes vastutustunne, tuju, suhtlemisioskused ja proaktiivne käitumine (Mercer jt., 2015⁴⁰). Tavapopulatsioonil on AAI eesmärgiks sageli teraapia toetamine, nt patsiendi „avamine“, eriti just raviresistentsete ja alamotiveeritud patsientide puhul (nt Compitus, 2019⁴¹).

Enamuse õigusrikkujatele pakutavate AAI programmide otseseks või kaudseks eesmärgiks on ka retsidiivsuse vähendamine. Hiljutise meta-analüüsi järgi (Duindam jt., 2020) on vanglas läbi viidavad koeri kaasavad programmid näiliselt tõhusad ka retsidiivsuse vähendamisel ($d=0.414$, $p<0.05$). Probleemiks on AAI uuringute madal meetodiline kvaliteet (nt puudub juhuslik kontrollrühm vms). Kokkuvõtteks näitavad uuringud, et AAI täidab selleks seatud eesmärke, aga meetodiliste probleemide tõttu ei saa õigusrikkujatele suunatud AAI mõjus veel täielikult kindel olla.

³⁴ Deaton, C. (2005). Humanizing prisons with animals: A closer look at "cell dogs" and horse programs in correctional institutions. *Journal of correctional education*, 46-62.

³⁵ Mercer, J., Gibson, K., & Clayton, D. (2015). The therapeutic potential of a prison-based animal programme in the UK. *Journal of Forensic Practice*.

³⁶ Duindam, H. M., Creemers, H. E., Hoeve, M., & Asscher, J. J. A Quasi-Experimental Study on the Effectiveness of Dutch Cell Dogs in Incarcerated Youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 0306624X20983748.

³⁷ Doney, E. (2021). *Animal-Assisted Interventions with Dogs: A Review of the Current Literature* (Doctoral dissertation, Azusa Pacific University).

³⁸ Conroy, J. W., Ferris, C. S., Furdella, J. A., Vanni, C., Conroy, N. L., & Havertown, P. A. (2012). Canines in corrections: A qualitative analysis. *Retrieved November, 1(2014)*, 854-876.

³⁹ Offermans, J. E., Duindam, H. M., Asscher, J. J., Stams, G. J. J., & Creemers, H. E. (2020). Brief report: The effectiveness of Dutch Cell Dogs: A multiple case experimental study. *Clinical child psychology and psychiatry*, 25(4), 1015-1021.

⁴⁰ Mercer, J., Gibson, K., & Clayton, D. (2015). The therapeutic potential of a prison-based animal programme in the UK. *Journal of Forensic Practice*.

⁴¹ Compitus, K. (2019). The process of integrating animal-assisted therapy into clinical social work practice. *Clinical Social Work Journal*, 1-9.

MEETOD

Süsteematailise teaduskirjanduse analüüsi läbiviimiseks määratleti esmalt kriteeriumid, mille alusel uuringud ja artiklid analüüsi kaasati. Uuringud pidid täitma vähemalt 6 kriteeriumi 7st, et analüüsi kaasata. Kriteeriumid olid:

„Käpp ja Käsi“ programmiga sarnased AAI programmid

1. Loomaga kohtumised on sekkumise põhiline sisu
2. Avavanglas või väljaspool vanglat läbiviidav AAI sekkumine
3. Loomadest on kaasatud ainult koerad
4. Sihtrühm: noored ja täiskasvanud õigusrikkujad

Fikseeritud ajavahemikul avaldatud

5. 2010 - 2021 aastatel avaldatud uuringuaruanded ja teadusartiklid

Kontrollgrupi olemasolu

6. Kasutati kontrollgruppi, kas juhusliku kui süstemaatilise gruppi jagamisega

Kirjanduse liik

7. Kirjandus: eelretsenseeritud teadusartikkel või uuringu aruanne

Kuna äsja on avaldatud kaks põhjalikku ülevaateartiklit (Villafaina-Domínguez jt., 2020⁴² ja Doney, 2021⁴³) ja ka meta-analüüs (Duindam jt., 2020⁴⁴) AAI programmide sisu ja mõju kohta, siis kaasati ülevaatesse esmajoones neis uuringutes juba eelselektiooni läbinud ülal kirjeldatud kriteeriumidele vastavaid töid. Täiendavad otsingud viidi läbi Google Scholar andmebaasis ja lisaks ka Google otsingumootori abil. Märksõnad, mida artiklite otsingutel eraldi ja kombineeritult kasutati olid: *offender, probation, prison, prison-based programs, animal assisted intervention, animal assisted therapy, animal intervention, animal visitations, prison based animal programs, therapy dogs, open prison, experiment, control group, canine-assisted therapy*. Lisaks kasutati lumepall-meetodit asjakohaste viidete leidmisel.

⁴² Villafaina-Domínguez, B., Collado-Mateo, D., Merellano-Navarro, E., & Villafaina, S. (2020). Effects of dog-based animal-assisted interventions in prison population: A systematic review. *Animals*, 10(11), 2129.

⁴³ Doney, E. (2021). *Animal-Assisted Interventions with Dogs: A Review of the Current Literature* (Doctoral dissertation, Azusa Pacific University).

⁴⁴ Duindam, H. M., Asscher, J. J., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Creemers, H. E. (2020). Are we barking up the right tree? A meta-analysis on the effectiveness of prison-based dog programs. *Criminal justice and behavior*, 47(6), 749-767.

TULEMUSED

Materjalide otsingu käigus ei leitud ühtegi uuringut, mis vastaks kõigile ülal kirjeldatud seitsmele kriteeriumile. Põhjuseks võib olla, et avavanglates või kogukonnas pakutavaid AAI sekkumisi ei ole veel teaduslikult hinnatud ning seetõttu puuduvad andmebaasides publikatsioonid, mis kirjeldaksid selliste sekkumiste sisu ja mõju. Seega, “Käpp ja Käsi” programmi võib pidada uudseks sekkumiseks, mida ei ole veel dokumenteeritud.

Google-otsinguga on võimalik leida kaudset teavet vanglaväliste taasühiskonnastamise (*reentry* või *rehabilitation*) programmide kohta, kus kasutatakse ka koeri. Näiteks 2020.a avaldatud Alaska korrektsiooni osakonna (*Alaska Department of Correction, DOC*) sotsiaalprogrammide programmide loetelus (“*Alaska Rehabilitation and Reentry*”, 2020, lk 9)⁴⁵ on kirjeldatud, et kasutusel on muuhulgas ka väljaspool vanglat pakutav koerte treeningprogramm (samas nimekirjas olid ka nt raamatuklubid, hobigrupid, treeningrühmad jm), mille sihiks on protsiaalse käitumise esilekutsumine. “*Developing healthy relationships and prosocial behaviors are critical skills for successful reentry. DOC Education Coordinators partner with community agencies and volunteers to bring prosocial activities such as orchestra, book clubs, exercise classes, dog training, and meditation into DOC facilities. DOC also has a number of give-back programs such as caring for Iditarod dogs that have been dropped from the race, Magic Yarn princess wigs for girls undergoing cancer treatment, and hobby craft toy donations. Although less obvious than receiving substance abuse treatment or education, helping offenders develop a sense of pride in their community while helping others is important to DOC’s overall rehabilitative efforts and focuses on criminogenic risks.*” (“*Alaska Rehabilitation and Reentry*”, 2020, lk 9). Sellest nähtub, et koerte treeningprogrammid, mida viiakse läbi väljaspool vanglat on kasutusel toetava meetmena. Alaska AAI programmi sisu ei ole täpsemalt kirjeldatud.

Vahemikus 2010-2021 avaldatud uuringuid, mis sisaldasid kontrollgruppi ja sarnanesid “Käpp ja Käsi” programmile sihtrühma ja sekkumise sisu poolest (ükski neist aga ei olnud läbi viidud avavanglas), leiti kirjandusest kokku seitse. Neid uuringuid on kirjeldatud tabelis 1.

⁴⁵ http://www.akleg.gov/basis/get_documents.asp?session=31&docid=60030

Tabel 1. Kokkuvõte “Käpp ja käsi” sarnastest loomi kaasavatest sekkumistest õigusrikkujatele

Uuring	Riik	Valim	Kestus	Mida mõõdeti?	Kontrollgrupp	Sekkumise sisu	Mõju
Contalbrigo jt., 2017 ⁴⁶	Itaalia	22 uimastisõltlast meesvanagi	26 nädalat, kohtuti üks kord nädalas kuue kuu jooksul, 1 h korraga	<i>Symptom Checklist-90-R</i> küsimustik: Somatisatsioonihäired Obsessiiv-kompulsiivsed sümptomid Suhetega seotud tundlikkus Depressioon Ärevus Vaenulikkus Foobne ärevus Paranoia Psühhootilisus Unehäired Üldine seisundi raskusaste	Rehabilitatsiooniteenuse kontrollgrupp.	Koerad eeltreeniti. Sessioonidel osales alati kaks spetsialisti (koera treener ja terapeut), lisaks õigusrikkuja. Terapeut andis juhiseid igaks sessiooniks, mida võiks koeraga teha (koera treener viis ellu). Iga sessioon oli sama struktuuriga: 1) sissejuhatus (ülesanne), 2) koeraga tegelemine, 3) kokkuvõtte tegemine, refleksiooni koos terapeutidega.	Vähenes uimasti tarvitamise tung, paranesid sotsiaalsed oskused, alanes ärevus ja depressiivsus
Flynn jt. 2019 ⁴⁷	USA, Washington	229 mees- ja naisvangi	Info puudub, kümne erineva vangla programmid	Küsimustik: Enesetõhusus Seisundiärevus Püsiärevus Empaatia Perspektiivitaju Fantaseerimine Lisaks andmed: Korrarikkumised	Passiivne kontrollgrupp (ei osalenud programmis).	WADOC (Washingtoni osariigis pakutavad AAlD). Üldiselt on WADOCid koera eest hoolitsemise ja treeningprogrammide, mitte teraapiaprogrammide, eesmärgiga suurendada vastutustunnet (läbi hoolitsuse), mis peaks alandama ka retsidiivsust.	Vähenes korrarikkumiste arv, enesetõhususele ei olnud mõju.

⁴⁶ Contalbrigo, L., De Santis, M., Toson, M., Montanaro, M., Farina, L., Costa, A., & Nava, F. A. (2017). The efficacy of dog assisted therapy in detained drug users: A pilot study in an Italian attenuated custody institute. *International journal of environmental research and public health*, 14(7), 683.

⁴⁷ Flynn, E., Combs, K. M., Ganderberger, J., Tedeschi, P., & Morris, K. N. (2020). Measuring the psychological impacts of prison-based dog training programs and in-prison outcomes for inmates. *The Prison Journal*, 100(2), 224-239.

Jasperson 2013 ^{48,49}	USA, Utah	81 naisvangi	8 nädalat, üks kord nädalas, 1 h korraga	Küsimustik: Sotsiaalne roll Seisundi tajumisest põhjustatud distress Lähisuhted	Psühhoaridusli k kontrollgrupp.	Välja on töötatud detailne juhised terapeudile, kuidas läbi viia iga sessiooni teemade kaupa. Grupisessioonid (mitu õigusrikkumat korraga, üks terapeut, üks loomatreener). Sessioonid sisaldavad diskussiooni ja alati ka ülesannet koeraga (nt kammimine, igaüks saab järjest proovida). Koer on eelnevalt treenitud.	Suurenes avatus, prosotsiaalne käitumine ja osalus muudes programmides.
Seivert 2018 ⁵⁰	USA, Michigan	117 noort õigusrikk ujat	10 nädalat, 2 korda nädalas, 1 h korraga	Küsimustik: Tunnete sissepoole elamine Vaadleja hinnangud “sissepole elamisele” Empaatia Perspektiivi võtmine	Loomahariduslik ja suhtlemisega seotud kontrollgrupi tegevused.	<i>Teacher's Pet: Dogs and Kids Learning Together</i> ⁵¹ programm. Nooruk sai varjupaigakoera ise treenida 1h jooksul, igal seansil. Noortele õpetas juhendaja sessioonide käigus positiivse- tagasisidega treeningmeetodit.	Paranes empaatiavõime, aga samal ajal suurenes ka endassetõmbumine.

⁴⁸ Jasperson, R. A. (2013). An animal-assisted therapy intervention with female inmates. *Anthrozoös*, 26(1), 135-145.

⁴⁹ <https://core.ac.uk/download/pdf/276266031.pdf>

⁵⁰ Seivert, N. P., Cano, A., Casey, R. J., Johnson, A., & May, D. K. (2018). Animal assisted therapy for incarcerated youth: A randomized controlled trial. *Applied developmental science*, 22(2), 139-153.

⁵¹ www.teacherspetmi.org

Syzmanski 2018 ⁵²	USA, Michigan	146 noorukit-õigusrikk ujat (M ja N)	10 nädalat, kaks korda nädalas, 1 h koeraga ja 1 h grupiseminar (juhendamine)	Terviseandmed (registrist): Tulevikku orienteeritud Kognitiivne kasv Eneseteadlikkus Kiindumus Hoiakud programmi suhtes Positiivsed emotsioonid	Koerte jalutamise kontrollgrupp (ilma koerte õpetamiseta).	<i>Teacher's Pet: Dogs and Kids Learning Together</i> programm. Nooruk sai varjupaigakoera ise treenida 1h jooksul, igal seansil. Noortele õpetas juhendaja sessioonide käigus positiivsetagasisidega treeningmeetodit.	Paranes emotsionaalne ja kognitiivne seisund, mida hinnati päevikute sisu põhjal.
Collica-Cox 2019 ⁵³	USA	10 naisõigusrikkujat	8 nädalat, kokku 14 õppetundi kahe kuu jooksul, 2 korda nädalas.	DASS21 intervjuu: Stress Ärevus Depressiivsus Enesehinnang	Vanemluse treenimisele suunatud programmiga kontrollgrupp (koerata).	<i>Vanemluse Parenting, Prison & Pups</i> programm, kuhu kaasati koerad kui "tugiisikud", kes aitasid emotsioone reguleerida ja pakkusid õigusrikkujale tuge vanemluse programmi ajal.	Osalejate subjektiivsed kogemused olid positiivsed. Kvantitatiivselt objektiivset efekti ei hinnatud.
Duindam jt., 2021 ⁵⁴	Holland	138 noorukit-õigusrikk ujat (M ja N)	8 nädalat, kaks korda nädalas, 2 h korraga	Küsimustikud: Agressiivsus Heaolu Enesekontroll Stressitase Ärevus ja depressiivsus Tagasitõmbumine (soov olla üksi) Eluga rahulolu Empaatia Terapeutiline toimetulek, motivatsioon ja koostöö	Tavapärase sekkumisega kontrollgrupp (erinevad psühhoteraapiad, aga koerata)	<i>Dutch Cell Dogs</i> programm. Grupitreening. 6-liikmeline grupp ja kaks koeratreenit (kes oskavad ka grupi juhtida). Varjupaiga koerte treenimine, nendega mängimine ja hoolitsemine. Koer-õigusrikkuja paarid olid kogu sekkumise aja samad.	Agressiivsusele, üldisele heaolule ja korrarikumistele otsesest mõju ei olnud koguvalimil. Vanuseti erinevust ei olnud. 1.-2. generatsiooni immigrandidel aga vähenes korrarikumiste arv. Kõigil paranes enesekontroll, eluga rahulolu ja vähenes stress.

Märkused: M - mees, N - naine.

⁵² Syzmanski, T., Casey, R. J., Johnson, A., Cano, A., Albright, D., & Seivert, N. P. (2018). Dog training intervention shows social-cognitive change in the journals of incarcerated youth. *Frontiers in veterinary science*, 5, 302.

⁵³ Collica-Cox, K., & Furst, G. (2019). Implementing Successful Jail-Based Programming for Women: A Case Study of Planning Parenting, Prison & Pups--Waiting to Let the Dogs In'. *Journal of Prison Education and Reentry*, 5(2), 101-119.

⁵⁴ Duindam, H. M., Creemers, H. E., Hoeve, M., & Asscher, J. J. (2021). A Quasi-Experimental Study on the Effectiveness of Dutch Cell Dogs in Incarcerated Youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 0306624X20983748.

JÄRELDUSED

„Käpp ja Käsi“ programmiga identseid programme teaduskirjanduses teadaolevalt ei leidu. Küll aga on võimalik leida üksikuid näiteid AAI programmide katsetustest (nt Alaska koeratreeningu sotsiaalprogramm) kriminaalhooldusel olijatel ja viiteid sellele, et taolisi programme võiks tulevikus katsetada. Kirjanduse põhjal saab öelda, et senini ei ole läbi viidud teaduslikke uuringuid, mis tõendaks AAI sekkumiste mõju just avavangla õigusrikkujate sihtrühmal. See ei tähenda, et AAI mõju avavangla õigusrikkujatele puudub. Viimasel aastakümnel on AAI mõjust vanglas läbi viidud mitusada uuringut (vt ülevaateartikleid ja meta-analüüse: Duindam jt., 2020⁵⁵, Cooke ja Farrington, 2016⁵⁶, Villafaina-Domínguez jt., 2020⁵⁷), mille tulemused on ka publitseeritud. Kvaliteetselt tehtud uuringuid vangide sihtrühmal on siiski vähe. Enamasti puudub kontrollgrupp või pole kontrollgrupp vs sekkumisgrupp juhuvaliku alusel koostatud, hindamisinstrumendid on olnud ainult subjektiivset heaolu uurivad, puuduvad pikaajalise mõju (st enam kui aasta pärast sekkumist) uuringud. Ühe põhjusena on välja toodud teadusuuringute läbiviimise keerukus vanglateskkonnas, mida on põhjalikult kirjeldanud Collica-Cox ja Furst (2019)⁵⁸. Seetõttu tuleb olla ettevaatlik nende uuringute tulemuste ja järelduste üldistamisel. Teisalt on tähtis rõhutada seda, et AAI mõju on tavapopulatsioonil suhteliselt palju uuritud. Muuhulgas on tehtud mitmeid juhusliku kontrollgrupiga katseid. Üldiselt on psüühikahäiretega inimeste puhul leitud, et AAI mõju on positiivne. Näiteks autismispektri häiretega inimestel on näidatud, et AAI omab statistiliselt olulist ($p < 0.02$) positiivset tugevat efekti ($d = 0.53$) stressi ja ärevuse vähendamisel (Wijker jt., 2020⁵⁹). Seega, siit võib järeldada, et ka õigusrikkujatel, kellel on autismispektri häire diagnoos, võiks AAI efekt olla sarnane.

„KÄPP JA KÄSI“ SARNASTE SEKKUMISTE MÕJU

Kontrollgrupiga tehtud uuringuid on vähe (tabel 1). Need üksikud uuringud näitavad pigem positiivset mõju õigusrikkuja käitumisele, mõtetele ja tunnetele. Tabelist 1 nähtub, et mõningate AAI sekkumistega saavutati positiivne efekt käitumisele (vähenesid korrarikumised), kuid mõningatel juhtudel ka efekt puudus või oli hoopis

⁵⁵ Duindam, H. M., Asscher, J. J., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Creemers, H. E. (2020). Are we barking up the right tree? A meta-analysis on the effectiveness of prison-based dog programs. *Criminal justice and behavior*, 47(6), 749-767.

⁵⁶ Cooke, B. J., & Farrington, D. P. (2016). The effectiveness of dog-training programs in prison: A systematic review and meta-analysis of the literature. *The Prison Journal*, 96(6), 854-876.

⁵⁷ Villafaina-Domínguez, B., Collado-Mateo, D., Merellano-Navarro, E., & Villafaina, S. (2020). Effects of dog-based animal-assisted interventions in prison population: A systematic review. *Animals*, 10(11), 2129.

⁵⁸ Collica-Cox, K., & Furst, G. (2019). Implementing Successful Jail-Based Programming for Women: A Case Study of Planning Parenting, Prison & Pups--Waiting to Let the Dogs In'. *Journal of Prison Education and Reentry*, 5(2), 101-119.

⁵⁹ Wijker, C., Leontjevas, R., Spek, A., & Enders-Slegers, M. J. (2020). Effects of dog assisted therapy for adults with autism spectrum disorder: an exploratory randomized controlled trial. *Journal of autism and developmental disorders*, 50(6), 2153-2163.

negatiivne (suurenes endassetõmbumine). Kokkuvõtteks, saab tabelist 1 järeldada, et „Käpp ja Käsi” sarnased vanglaruumides (või muudes kinnipidamisasutustes) läbiviidavad AAl mõjutavad eelkõige osalejate enesetunnet ja vähendavad stressitaset. Mitmed tõenduspõhised loomi kaasavad sekkumised on kasutusel tavapopulatsioonil just eelkõige stressiga toimetuleku soodustamiseks (Fine ja Beck, 2015). Lähtudes sellest, et vanglasse sattumine (ja väljumine) on äärmuslik keskkonna- ja igapäevarutiini muutus eelkõige esmastele õigusrikkujatele, võiks AAl sekkumistest kasu olla just uutele tulijatele (nt äsja vangistusse sattunud), samuti neile, kes on äsja vanglast lahkumas. Uuringutes ei ole selgelt välja toodud sihtrühma karakteristikuid. On leitud, et vanus ei ole tähtis (Duindam jt. 2021). Küll aga on näidatud, et sotsiaalkultuuriline taust võib olla oluline kaastegur, mida arvestada - Duindami jt (2021) uuringu järgi väheneb AAl mõjul just immigrantidel korrarikumiste arv. Siit järeldub, et koeraga koos tegutsemine võib aidata teisest kultuuriruumist pärit inimestel paremini keskkonnaga kohaneda, mistõttu väheneb ka reeglite rikkumine.

„KÄPP JA KÄSI“ SARNASTE SEKKUMISTE ÜLESEHITUS

Üldjoontes on „Käpp ja Käsi” sarnaste sekkumiste kestuseks 8-10 nädalat. Erandiks on Itaalias testitud programm (Contalbrigo jt., 2017), mille kestuseks oli 26 nädalat (Tabel 1). Psühhoteraapiate kontekstis on need pigem lühiajalised sekkumised. Tabelist 1 „Käpp ja Käsi” programmiga kõige sarnasemaks võib pidada Hollandi vanglakoorte programmi (*Dutch Cell Dogs*, DCD, Duindam jt., 2021), mis on suunatud nii noortele kui täiskasvanutele ja kasutusel nii vanglates kui ka muudes korrektsiooniasutustes. Duindam jt. (2021) uuringu sihtrühma kuulusid 12 - 25 aastased kinnipeetavad kuuest erinevast Hollandi kinnipidamisasutusest. Osalejate keskmine vanus oli 18 aastat. Enamus neist olid esimese või teise põlve immigrandid. Sekkumise kestuseks oli kokku 8 nädalat. Kohtumised toimusid kaks korda nädalas, kaks tundi korraga.

Dutch Cell Dogs (DCD) programmis kasutatakse varjupaiga koeri. DCD viivad läbi kaks koeratreeneri, kes omavad kogemusi ka grupijuhtimises. Kokku osaleb grupis kuni kuus õigusrikkujat (ja kuus koera). Koer ja inimene sobitatakse kokku programmi alguses koeratreenerite tähelepanekute järgi, näiteks hüperaktiivne koer sobitatakse kokku hüperaktiivsema inimesega, selle eesmärgiks on luua nõ peegel, et soodustada eneseteadlikkust (*“self-insight”*). Enne koeratreeningute algust peavad osalejad väljendama oma motivatsiooni programmis osalemiseks (motivatsioonikiri). Esimesel kohtumisel veel koeri kohapeal ei ole. Järgmistel nädalatel (2.-8.) toimuvad seminarid ja koeratreeningud. Kohtumise esimeses pooles toimub teoreetiline osa, õpetamine, kus koeratreeneri õpetavad koeri trennima (grupiseminari vormis). Teises pooles (tund aega) toimub koera eest hoolitsemine, mängimine ja treenimine. Osalejaid õpetatakse koera emotsioone ära tundma, koera käitumisest aru saama, koera kehakeelt mõistma, õpetatakse treeningu põhimõtteid (vt sekkumise kirjeldust Lisas 1). Viimasel nädalal

toimub programmi lõpetamine, kus iga osaleja saab demonstreerida oma õpitud oskusi ja näidata, milliseid uusi oskusi omandas tema välja õpetatud koer. Demonstratsiooniesinemist kutsutakse vaatama osalejate pereliikmed ja korrektsiooniasutuse töötajad. Kõik programmi läbinud saavad DCD logoga T-särgi ja diplomi. Kokku tehti DCD programmi jooksul kolm hindamist (enne, keskel ja pärast programmi läbimist). Iga hindamise järgselt said kõik osalejad 5 eurot, kommi, dušigeeli vms.

Hollandis pakutava DCD programmi mõju hinnati pigem positiivseks (Duindam jt. 2021). Eelkõige väljendus mõju immigrantidel, kelle puhul ilmnes ka kontrollgrupi ja sekkumisrühma vaheline statistiliselt oluline erinevus korrarikkumiste arvus programmi järgselt. Kõigil paranes enesekontroll ja vähenes stressitase. Siit tulenevalt võiks “Käpp ja Käsi” programmi puhul oodata sarnaseid efekte.

SOOVITUSED „KÄPP JA KÄSI“ PROGRAMMI ARENDAmiseks

- Määratleda senisest selgemalt sihtrühm. Seda võiks teha varasemates uuringutes kirjeldatud soovitustele tuginedes. „Käpp ja käsi“ programmis on senini selekteeritud inimesi nii, et välja on jäänud need, kes on loomi piinanud, et vältida kahju loomale. Lisaks võiks välistada programmi tulemuslikkuse suurendamiseks, need inimesed, kes võivad sekkumisest ise kahju saada, nt loomi kartvad inimesed või need, kellel on teadaolevalt traumakogemus loomaga kohtumisest (kui looma kaasamise terapeutiliseks eesmärgiks pole just spetsiifiliselt loomahirmu vähendamine). Ehk siis tuleks rakendada riskid-vajaduse-vastavuse mudelit inimese ja sekkumise kokku sobitamisel. Sihtrühma valikul võiks arvestada:
 - o Ärevust, depressiivsust, stressitaset. AAI programmid on tavapopulatsioonil mõjusad just emotsionaalsete probleemide lahendamisel.
 - o Arvestada psüühikahäire diagnoosi olemasolu. Eriti just „raskemate“ häirete puhul, sh skisofreenia, antisotsiaalse isiksusehäire või vaimse alaarengu korral, võib käitumine olla ettearvamatu ning seda tuleks eelnevalt hinnata, kas koeraga suhtlus sobib inimesele ja inimene koerale.
 - o Motivatsiooni. Võiks pakkuda sekkumist ka neile, kes on vähemotiveeritud oma käitumist muutma (nö resistentsed). AAI täiendav mõju aitaks teiste neile suunatud sotsiaalprogrammide tulemuslikkust suurendada. On teada, et AAI aitab „avada“ ja suurendada motivatsiooni muutusteks (tavapopulatsioonil), eeldusel, et psühhopaatilisi isiksusejooni on vähe.
 - o Kui pakkuda programmi vanglast väljujale või kriminaalhooldusel olijale, siis tuleks kaaluda võimalusi ja takistusi, mis aitavad õigusrikkujal väljaspool vanglat toime tulla. Kui takistused kaaluvad üles võimalused (nt puudub elukoht), siis ei pruugi programmi mõju püsima jääda.
 - o Hoiakuid õiguskuuleka käitumise suhtes.
 - o Empaatiavõimet inimeste ja loomade suhtes.
 - o Vaimset võimekust (üldiselt, võimekus mõista juhiseid ja järgida reegleid).
 - o Eelistada esmakordseid õigusrikkujaid või neid, kes on pikaajaliselt vangistuses olnud ja on vabanemas. Kirjanduse järgi aitab AAI leevendada distressi. „Käpp ja Käsi“ programm võiks pakkuda tuge stressiga toimetulekul (eluolu äärmuslik muutus). Eeldatavasti on esmakordselt

vangi sattunu või kriminaalhooldusel olija kõrgema distressi-tasemega kui „vana olija“. Sama kehtib vanglast väljumisel.

- Võiks läbi mõelda, millisel hetkel võiks „Käpp ja Käsi“ sekkumine olla kõige tõhusam (mis on eesmärk): nt kas vangi sattumisel stressi leevendamine või vanglast vabanemise järgselt toimetuleku soodustamine (lootuse tunde loomine ja prosotsiaalse käitumise edendamine) vm. Seega, “Käpp ja Käsi” programmi tuleks ajaliselt hästi sobitada, et see oleks kooskõlas õigusrikkujate riskide-vajaduste-vastavuse mudeliga, nii, et programmi positiivne mõju saaks olla maksimaalne.
- Määratleda sekkumise mõõdetavad eesmärgid. Näiteks, sekkumise järgselt paraneb osaleja enesehinnang, suureneb prosotsiaalne käitumine, alaneb stressitase vm.
- Mõõta eesmärkide täitumist eelnevalt valitud valideeritud ja Eestile kohandatud instrumentidega. Soovitavalt vähemalt osaliselt samade instrumentidega, mida on kasutatud ka teistes AAI uuringutes, et oleks võimalik tulemusi kaudselt võrrelda (vt nt Duindam jt., 2021).
- Kaaluda sekkumise kombineerimist õiguskuuleka käitumise modelleerimisega või õpetamisega (psühhoharidus), mida viib läbi selleks koolituse saanud spetsialist (psühholoog, tugiisik, sotsiaaltöötaja vm).
- Selgelt määratleda „Käpp ja Käsi“ programmis, milles peaks seisnema „looma efekt“, ehk mil moel eeldatakse, et just loom programmis muutust esile kutsub - kas loom kui positiivse emotsiooni esilekutsuja, mis aitab omandada uusi oskusi (mida siis vahetult loomaga koos olemise ajal õpetatakse) või looma treenimine kui tegevus, mis aitab õpetada ja treenida planeerimisoskust, eesmärkide seadmist, reeglitest arusaamist vm.
- Viia läbi programmi eksperimentaalne hindamine, kus on juhuslik kontrollgrupp (sekkumis- ja kontrollgruppi suunatakse inimesed valimist juhuslikult). Kontrollgrupi tegevused peaksid olema sarnased „Käpp ja Käsi“ programmile, nt tuleb käia regulaarselt teatud asukohas koha ja suhelda inimestega looma teemal, kuid ei tohiks sisaldada kontakti loomaga. Mõõta indikaatorite tase enne, kestel ja pärast programmi läbimist ühtmoodi mõlemal grupil.
- Kirjeldada programmi tegevuskava või protseduure, mis kuuluvad „Käpp ja Käsi“ programmi juurde, nii, et programmi oleks võimalik eristada teistest (sarnastest) sekkumistest.
- „Käpp ja Käsi“ võimaliku mõju teoreetiline skeem vt Lisas 2.

VIITED

Allison, M., & Ramaswamy, M. (2016). Adapting animal-assisted therapy trials to prison-based animal programs. *Public Health Nursing, 33*(5), 472-480.

Bonta, J., & Andrews, D. A. (2007). Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation. *Rehabilitation, 6*(1), 1-22.

Collica-Cox, K., & Furst, G. (2019). Implementing Successful Jail-Based Programming for Women: A Case Study of Planning Parenting, Prison & Pups--Waiting to Let the Dogs In'. *Journal of Prison Education and Reentry, 5*(2), 101-119.

Compitus, K. (2019). The process of integrating animal-assisted therapy into clinical social work practice. *Clinical Social Work Journal, 1*-9.

Conroy, J. W., Ferris, C. S., Furdella, J. A., Vanni, C., Conroy, N. L., & Havertown, P. A. (2012). Canines in corrections: A qualitative analysis. *Retrieved November, 1*(2014), 854-876.

Contalbrigo, L., De Santis, M., Toson, M., Montanaro, M., Farina, L., Costa, A., & Nava, F. A. (2017). The efficacy of dog assisted therapy in detained drug users: A pilot study in an Italian attenuated custody institute. *International journal of environmental research and public health, 14*(7), 683.

Cooke, B. J., & Farrington, D. P. (2016). The effectiveness of dog-training programs in prison: A systematic review and meta-analysis of the literature. *The Prison Journal, 96*(6), 854-876.

Deaton, C. (2005). Humanizing prisons with animals: A closer look at "cell dogs" and horse programs in correctional institutions. *Journal of correctional education, 46*-62.

Doney, E. (2021). *Animal-Assisted Interventions with Dogs: A Review of the Current Literature* (Doctoral dissertation, Azusa Pacific University).

Duindam, H. M., Asscher, J. J., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Creemers, H. E. (2020). Are we barking up the right tree? A meta-analysis on the effectiveness of prison-based dog programs. *Criminal justice and behavior, 47*(6), 749-767.

Duindam, H. M., Creemers, H. E., Hoeve, M., & Asscher, J. J. (2021). A Quasi-Experimental Study on the Effectiveness of Dutch Cell Dogs in Incarcerated Youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 0306624X20983748*.

Eesmaa, H., Masing, M., Mägi, K., Tummeleht, L. (2019). Käpp ja Käsi pilootprojekt koostöös Tartu Vangla avavangla ja Tartu Koduta Loomade Varjupaigaga. Mõju kokkuvõte.

Farnell, R. L. (1921). *Greek Hero Cults and Ideas of Immortality*. The Gifford Lectures Delivered in the University of St. Andrews.

Fine, A. H., & Beck, A. M. (2015). Understanding our kinship with animals: Input for health care professionals interested in the human-animal bond. In *Handbook on animal-assisted therapy* (pp. 3-10). Academic Press.

Fitzpatrick, M. R., & Stalikas, A. (2008). Positive emotions as generators of therapeutic change. *Journal of psychotherapy integration*, 18(2), 137.

Flynn, E., Combs, K. M., Gandenberger, J., Tedeschi, P., & Morris, K. N. (2020). Measuring the psychological impacts of prison-based dog training programs and in-prison outcomes for inmates. *The Prison Journal*, 100(2), 224-239.

Fredrickson, B. L. (2013). Positive emotions broaden and build. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 47, pp. 1-53). Academic Press.

Fredrickson, B. L., & Branigan, C. (2005). Positive emotions broaden the scope of attention and thought-action repertoires. *Cognition & emotion*, 19(3), 313-332.

Gonzalez, M. L., Butler, A. S., & England, M. J. (Eds.). (2015). *Psychosocial interventions for mental and substance use disorders: A framework for establishing evidence-based standards*. National Academies Press.

Griffiths, C. T., Dandurand, Y., & Murdoch, D. (2007). *The social reintegration of offenders and crime prevention* (Vol. 4). Ottawa, Ontario, Canada: National Crime Prevention Centre.

Holman, L. F., Wilkerson, S., Ellmo, F., & Skirius, M. (2020). Impact of animal assisted therapy on anxiety levels among mentally ill female inmates. *Journal of Creativity in Mental Health*, 15(4), 428-442.

http://www.akleg.gov/basis/get_documents.asp?session=31&docid=60030

Jasperson, R. A. (2013). An animal-assisted therapy intervention with female inmates. *Anthrozoös*, 26(1), 135-145.

Jasperson, R. A. (2011). *Therapeutic interventions and animal assisted therapy with incarcerated females* (Doctoral dissertation, College of Social Work, University of Utah).

Levine, L. J., & Burgess, S. L. (1997). Beyond general arousal: Effects of specific emotions on memory. *Social Cognition*, 15(3), 157-181.

Marcus, D. A., Bernstein, C. D., Constantin, J. M., Kunkel, F. A., Breuer, P., & Hanlon, R. B. (2012). Animal-assisted therapy at an outpatient pain management clinic. *Pain Medicine*, 13(1), 45-57.

Meers, L., L., Coultis, D., Samuels, W. E. (2007). History of Animal-Assisted Therapy. In book: *Encyclopædia of Human-Animal Relationships: A Global Exploration of Our Connections with Animals*. M. Bekoff and J. Nystrom (Eds.), (pp.1-3.). Westport, CT: Greenwood Publishing Group.

Mercer, J., Gibson, K., & Clayton, D. (2015). The therapeutic potential of a prison-based animal programme in the UK. *Journal of Forensic Practice*.

Newsome, J., & Cullen, F. T. (2017). The risk-need-responsivity model revisited: Using biosocial criminology to enhance offender rehabilitation. *Criminal Justice and Behavior*, 44(8), 1030-1049.

Novo, M., Fariña, F., Seijo, M. D., & Arce, R. (2012). Assessment of a community rehabilitation programme in convicted male intimate-partner violence offenders. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 12(2), 219-234.

Nwokeoma, B. N., Ede, M. O., Ugwuanyi, C., Mezieobi, D., Ugwoezuonu, A. U., Amoke, C., ... & Eseadi, C. (2019). Efficacy of prison-based cognitive behavioral rehabilitation intervention on violent sexual behaviors among sex offenders in Nigerian prisons. *Medicine*, 98(29).

Offermans, J. E., Duindam, H. M., Asscher, J. J., Stams, G. J. J., & Creemers, H. E. (2020). Brief report: The effectiveness of Dutch Cell Dogs: A multiple case experimental study. *Clinical child psychology and psychiatry*, 25(4), 1015-1021.

Raynor, P., & Robinson, G. (2009). Why help offenders? Arguments for rehabilitation as a penal strategy. *European Journal of Probation*, 1(1), 3-20.

Remmik, M. Urmann, H., Espenberg, K., Tamm, G., Lees, K., Tubelt, E., Eelmaa, S., Markina, A., Puur, S.M. (2020). *Vanglast vabanenute tugiteenuse tulemuslikkuse hindamine*. Justiitsministeerium.

Schenk, G., Duindam, H. M., Creemers, H. E., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Asscher, J. J. (2018). The effectiveness of Dutch Cell Dogs in correctional facilities in the Netherlands: a study protocol of a quasi-experimental trial. *BMC psychiatry*, 18(1), 1-11.

Seivert, N. P., Cano, A., Casey, R. J., Johnson, A., & May, D. K. (2018). Animal assisted therapy for incarcerated youth: A randomized controlled trial. *Applied developmental science*, 22(2), 139-153.

Smith, P., Gendreau, P., & Swartz, K. (2009). Validating the principles of effective intervention: A systematic review of the contributions of meta-analysis in the field of corrections. *Victims and Offenders*, 4(2), 148-169.

Sundell, K., Olsson, T. (2017). *Social Intervention Research*. Oxford Bibliographies. DOI: 10.1093/OBO/9780195389678-0254

Syzmanski, T., Casey, R. J., Johnson, A., Cano, A., Albright, D., & Seivert, N. P. (2018). Dog training intervention shows social-cognitive change in the journals of incarcerated youth. *Frontiers in veterinary science*, 5, 302.

Tamm, G., Kreegipuu, K., & Harro, J. (2016). Perception of emotion in facial stimuli: The interaction of ADRA2A and COMT genotypes, and sex. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 64, 87-95.

Tamm, Gerly (2018). *Happy Faces Enhance Implicit Memory for Words*. In: 30th Association for Psychological Science Annual Convention, San Francisco. 30th Association for Psychological Science Annual Convention, San Francisco.

Villafaina-Domínguez, B., Collado-Mateo, D., Merellano-Navarro, E., & Villafaina, S. (2020). Effects of dog-based animal-assisted interventions in prison population: A systematic review. *Animals*, 10(11), 2129.

Ward, T., & Fortune, C. A. (2013). The good lives model: Aligning risk reduction with promoting offenders' personal goals. *European Journal of Probation*, 5(2), 29-46.

www.teacherspetmi.org

http://www.akleg.gov/basis/get_documents.asp?session=31&docid=60030

<https://www.vangla.ee/et/karistuse-kandmine/taasuhiskonnastamine>

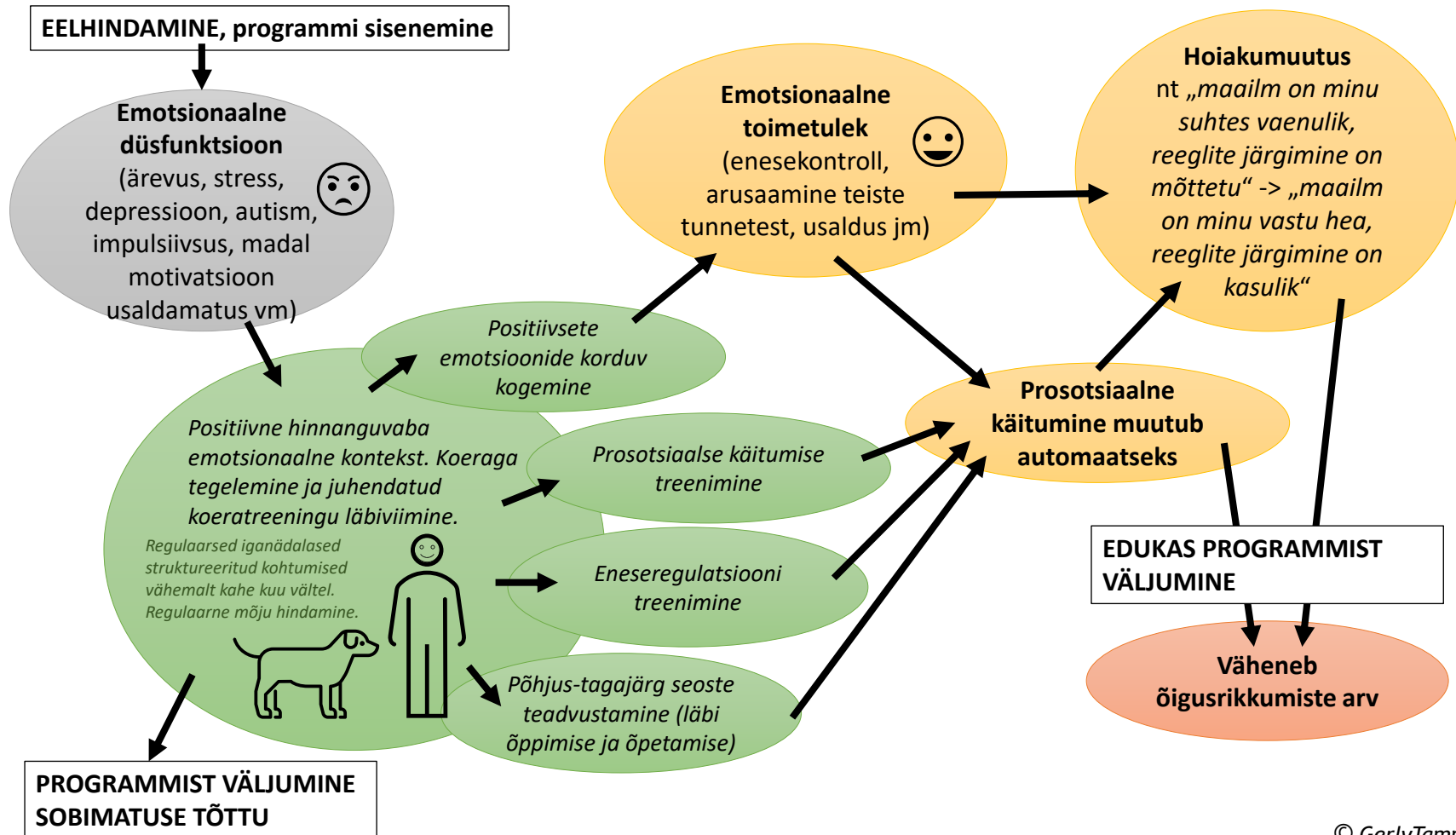
<https://www.vangla.ee/en/node/485>

LISA 1. DUTCH CELL DOGS PROGRAMM⁶⁰

Training phase	Training content
<p>One: The intake Three days prior to first training session</p>	<p>The DCD trainer explains principles underlying the training. Detainees are introduced to behavioral expectations during training; detainee chooses whether he/she wants to participate. If yes, the detainee is matched with an asylum dog (who has already undergone a behavioral test). The DCD trainer matches a shelter dog to a detainee based on observations during the intake, taking into consideration the safety of the dog and detainee at all times. The DCD trainer is not aware of the diagnoses and the offenses of the detainees. The dog-detainee matched is solely based on observations during the intake.</p>
<p>Two: The dog training: in theory and in practice Week 1-7</p>	<p>Training content is taught prior to each session. Detainees take notes in training diaries. Examples of training topics: teaching the dog desired behavior and how to respond to basic commands, taking care of the dog, and relaxation by playing. Detainees learn to recognize, interpret, and anticipate body language, emotions and behaviors of the dog. Extra attention is paid to learning how to understand and handle dog aggression.</p>
<p>Three: Graduation day. Week 8</p>	<p>The training ends with a celebratory ‘graduation’ day: detainees and their dogs demonstrate what they have learned to those interested (e.g., the group leaders of the detention center, family members, staff of the asylum centers). Detainees receive a certificate from the director of the correctional facility, in presence of their guests. They also receive a framed picture of ‘their’ dog and a t-shirt.</p>
<p>Four: Evaluation One month after training termination.</p>	<p>Detainees meet with DCD trainer to evaluate training experience. They are invited to provide feedback and various topics are discussed (i.e., anecdotes of training experience, the experience of saying goodbye to the dog). Detainees are also updated on the current living situation of the dog they trained (i.e., has the dog found a new home).</p>

⁶⁰ Duindam, H. M., Creemers, H. E., Hoeve, M., & Asscher, J. J. (2021). A Quasi-Experimental Study on the Effectiveness of Dutch Cell Dogs in Incarcerated Youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 0306624X20983748.

LISA 2. TEOREETILINE SKEEM: „KÄPP JA KÄSI“ VÕIMALIK MÕJU

© GerlyTamm